ar labai retų požymių (distalinė trigonido ketera, tarpinis pridėtinis medialinis gumburėlis ir kt.). Pirmieji apatiniai krūminiai dantys tiktai penkiagumburiai, tarpgumburinių vagų rašto stebimas tiktai "Y" variantas. Antrieji apatiniai krūminiai dantys daugiausiai keturgumburiai (10 iš 11), tik vienas penkiagumburis. Stebimos tiktai "+" arba "X" tarpgumburinių vagų rašto formos. Viršutiniai pirmieji krūminiai dantys tiktai keturgumburiai (forma 4), antrųjų vyrauja 4- ir 3+ formos.

Taigi pagal odontologinius požymius tirtoji grupė absoliučiai niekuo neišsiskiria iš kitų įvairaus laikotarpio serijų. Remdamiesi šiais duomenimis, jokiu būdu negalime patvirtinti teiginio, kad čia palaidoti įvairių tautybių žmonės. Aišku, negalime jo ir kategoriškai paneigti, kadangi, kaip jau minėta, duomenys nėra statistiškai patikimi.

Rimantas Jankauskas

1993-1995 m. kai kurių archeologinių kasinėjimų antropologinių ir paleopatologinių tyrimų duomenys

Nusistovėjus visame pasaulyje priimtai tvarkai, kad visa senkapių osteologinė medžiaga yra surenkama ir tiriama antropologiškai, panašių tikslų siekiame ir mes. Čia pateikiame trumpą kai kurių 1993-1995 metais tyrinėtų senkapių daugiausia paleopatologijos aprašymą. Gilesnės antropologijos studijos (demografija, kraniologija, osteometrija) būtų kitų publikacijų objektas.

Kernavė, Pajautos slėnio kapinynas (vad. A.Luchtanas, 1993-1994 m.). Antropologiškai ištirti 3 degintiniai ir 1 griautinis vėlyvojo žalvario-ankstyvojo geležies amžiaus kapai.

Degintinis kapas Nr.21. Kaulai labai fragmentiški, netolygiai sudegę (spalva nuo juodai pilkos iki rusvos). Tai liudytų nedidelę laužavietę ir neaukštą temperatūrą kremavimo metu. Identifikuoti apatinio žandikaulio fragmentai, dešinioji piramidė, kaukolės skliauto dalys. Palaikai - 9-12 m. vaiko.

Degintinis kapas Nr.22. Kaulai, kaip ir kapo Nr.21, fragmentiški, netolygiai sudegę. Identifikuoti kaukolės skliauto fragmentai, abi piramidės, apatinio žandikaulio, 3 kaklo slankstelių fragmentai, 1 šonkaulis, žastikaulio galva, padikaulių ir delnakaulių galvos, ilgųjų kaulų diafizių fragmentai. Palaikai buvo 30-40 m. moters.

Degintinis kapas Nr.23. Deginimo sąlygos panašios į kitų dviejų. Identifikuoti kaukolės skliauto, viršutinio žandikaulio fragmentai, 3 nuolatinių dantų (viršutinių kaplių ir krūminio) šaknys, dešinioji piramidė, kitaip sudegęs smilkinkaulio fragmentas, slankstelių, skirtingų asmenų (spręsta pagal masyvumą) šonkaulių fragmentai, 1 pirštakaulis, kryžkaulio fragmentas. Palaikai galėjo būti 2 asmenų: 25-30 m. vyro (?) ir 5-15 m. vaiko.

Griautinis kapas. Palaikai dėl dirvos sąlygų labai sunykę, ir nors buvo konservuota lauko sąlygomis, laboratorijoje teko konservuoti papildomai. Asmens amžius, sprendžiant pagal kaukolės siūlių kaulėjimą, išlikusių kaklo slankstelių osteochondrozę, klubo sąnarių deformuojančią osteoartrozę, daugiau kaip 50 m. Lytis pagal dubenkaulių fragmentus - moteris, tačiau šlaunikaulių matmenys leistų spėti buvus palaidotą vyrą (DK = -223, $p < 0,01$), tad galutinai nustatyta lytis - vyras, kurio ūgis apie 170 cm (pagal Nainį). Radinio unikalumas paskatino giliau panagrinėti šio žmogaus antropologinį tipą. Deja, kaukolė buvo sunykusi, deformuota ir dėl to nematuojama, tačiau vizualiai vertinant, ji vidutinio stambumo (mezomorfiška) ir dolichokraniška. Dantų tyrimai (A.Barkus), nors kramtomasis paviršius ir stipriai nusidėvėjęs, rodo, kad šis žmogus buvo mezodontas ir pasižymėjo mezodontizmu (kairiojo apatinio pirmojo krūminio danties vainiko matmenys, mm: md 11,0, vl 10,3, modulis 10,6, indeksas 93,6%; antrojo atitinkamai md 10,5, vl 10,3, modulis 10,4, indeksas 98,1%); pirmasis krūminis - penkiagumburis, t.a.m.i. neturėjo, kiti požymiai neaiškūs dėl nusidėvėjimo; antrojo krūminio tarpgumburinių vagų forma 4X. Daroma prielaida, kad tokių kaukolės ir dantų ypatybių ištakos galėjo būti vietinės, galbūt artimesnės Pamarių kultūros žmonėms.

Berčiūnų pilkapiai, Panevėžio r., II-VII a. (vad. S.Urbanavičienė, 1994 m.). Medžiaga fragmentiška, nes kapai suardyti.

Pilkapis Nr.64. Duobėje ŠV pilkapio ketvirtyje kartu su kitų asmenų kaulais buvusi 40-50 m. moters kaukolė turėjo didžiules išorinės

klausomosios landos išaugas (egzostozes), beveik visiškai blokuojančias klausomąją landą.

Pilkapis Nr.54. Kapas Nr.1. 35-40 m. moteris - taip pat didžiulės ausies egzostozės.

Pilkapis Nr.69. Suardytas kapas Nr.1. 30-35 m. vyras. Blauzdikauliai su sugijusio periostito pėdsakais.

Kalniškiai, Raseinių r., IV-VI a. (vad.V.Kazakevičius, 1992, 1994 m.). Gana fragmentiška 5 kapų medžiaga.

Kapas Nr.112. 50-60 m. vyras sirgo kairiojo klubo sąnario (dešinysis neišlikęs) atsluoksniuojančiu osteochondritu.

Marvelė, Kauno m., I-VII a. (vad. A.Astrauskas, 1993-1994 m.). Antropologiniam tyrimui pateikta visa griautinių ir degintinių kapų medžiaga, deja, dėl dirvos ypatybių prastai išlikusi.

Kapas Nr.371. Antropologiškai tai 35-40 m. vyras. Abiejų blauzdikaulių sugijęs periostitas.

Kapas Nr.637. 50-60 m. moteris. Penktojo juosmens slankstelio spondiliolizė; dešiniųjų blauzdikaulio ir šeivikaulio jungties srityje kaulinės išaugos (čiurnos traumos pasekmė).

Kapas Nr.640. 40-45 m. vyras. Abiejų klubo sąnarių ir kairės pėdos nykščio padinio piršto sąnario (dešinė pėda neišlikusi) osteoartrozė.

Kapas Nr.651. 35-45 m. vyras. Sugijęs kairiojo penktojo delnakaulio lūžimas.

Kapas Nr.652. 40-45 m. vyras. Porotiniai pakitimai kaukolės viršugalvio srityje (uždegimo pasekmė?); abiejų peties, alkūnės, dešiniojo riešo, abiejų klubų, kelio ir čiurnos sąnarių sunki deformuojanti osteoartrozė arba artritas.

Kapas Nr.664. 25-30 m. moteris. Abiejų klubo sąnarių atsluoksniuojantis osteochondritas.

Kapas Nr.676. 40-45 m. vyras. Kairiojo blauzdikaulio sugijęs periostitas.

Kapas Nr.735. 35-40 m. moteris. Abiejų klubo sąnarių atsluoksniuojantis osteochondritas.

Kapas Nr.736. 1,0-1,5 m. vaikas. Retai pasitaikanti paleoosteologinėje medžiagoje patologija: abiejų ausų pūlingas uždegimas (otitis media), dešiniosios ausies pūlingas židinys prasiskverbė iki viduriniosios kaukolės

duobės. Paprastai tokia komplikacija sukelia pūlingą meningitą ir, nesant tinkamo gydymo, - mirtį.

Kapas Nr.745. 30-35 m. moteris. Ketvirtojo juosmens slankstelio spondiliolizė ir kompresinis slankstelio kūno lūžimas, ryškūs osteochondrozės pėdsakai ant penktojo juosmens slankstelio viršutinio paviršiaus. Galima manyti, kad spondiliolizė komplikavosi stuburo pasislinkimu į priekį (išnirimu) - spondiliolisteze.

Kapas Nr.750. 35-40 m. vyras. Sugijęs kairiojo alkūnkaulio "gynimosi" lūžimas.

Kapas Nr.751. 50-55 m. vyras. Daugelio išlikusių sąnarių (peties, alkūnės, riešo, plaštakos, klubo) artrozė, kryžkaulio ir klubakaulių ankilozės pradžia, fiksuojančiai ligamentozei (Forestier ligai) būdingi stuburo osteofitai. Tokie pakitimai leidžia įtarti sisteminę reumatoidinio pobūdžio ligą (diseminuotą idiopatinę spondiliarinę hiperostozę, DISH).

Kol visas senkapis neištirtas, rizikinga daryti apibendrinančias išvadas. Vis dėlto manytume, kad kapinyno demografinė struktūra atitinka natūralios populiacijos struktūrą; atkreiptinas dėmesys į žemą traumatizmo lygį.

Gudiškiai, Anykščių r., XVI-XVII a. (vad. G.Zabiela, 1993 m.). Tirtos kaukolės ir beveik visi postkranijiniai skeletai.

Kapas Nr.1. 40-45 m. vyras. Nesugijusi kairsta negili, apie 58 mm ilgio žaizda ties kairiuoju momens gumburu.

Kapas Nr.8. 40-50 m. vyras. Įgimtas 6-7 kaklo slankstelių blokas, sugijęs dešiniojo alkūnkaulio apatinio trečdalio blokas.

Kapas Nr.10. 45-55 m. Kryžkaulio dubeninio paviršiaus periostitas - uždegiminio proceso (?) apie tiesiąją žarną pasekmė.

Kapas Nr.14. Vyresnė negu 55 m. moteris. Dešiniojo stipinkaulio lūžimas tipinėje vietoje.

Kapas Nr.22. 45-55 m. vyras. Sunki ir įvairi skeleto patologija: abiejų alkūnkaulių distalinių galų ir dviejų dešiniųjų šonkaulių sugiję lūžimai, kairiojo klubo sąnario sunki deformuojanti osteoartrozė, sunki juosmens srities osteochondrozė.

Kapas Nr.23. Daugiau kaip 40 m. vyras. Penktojo juosmens slankstelio kairės pusės spondiliolizė.

Kernavė, Širvintų r., bažnyčių teritorija, XV-XVII a. (vad. A.Luchtanas, 1994 m.). Tirta visa registruotų ir suardytų kapų medžiaga. Skeletai neretai nepilni dėl vėlesnių perkasimų.

Kapas Nr.298. 45-50 m. vyras. Sugiję kairiųjų ir dešiniųjų šonkaulių lūžimai.

Kapas Nr.301. 40-45 m. moteris. Sugijęs blauzdos kaulų osteoperiostitas.

Kapas Nr.304. 30-35 m. vyras. Kairiosios plaštakos sąnarių artrozė (posttrauminė?), penktojo juosmens slankstelio tipinė spondiliolizė.

Kapas Nr.306. 45-50 m. vyras. Nedidelė sugijusi mušta žaizda dešinėje kaktikaulio pusėje, prie vainikinės siūlės, sugijęs dešiniojo blauzdikaulio (kairysis neišlikęs) periostitas.

Kapas Nr.309. 45-50 m. vyras. Sugijusi kairiojo dilbio ir plaštakos trauma: alkūnkaulio, stipinkaulio, 4 ir 5 delnakaulių lūžimai; abiejų šeivikaulių sugijęs periostitas.

Kapas Nr.313. 45-50 m. vyras. Didelė sugijusi kirsta žaizda ties kairiuoju momens gumburu, 7 krūtinės slankstelio sugijęs lūžimas, stambiųjų sąnarių osteoartrozė, blauzdos kaulų sugijęs periostitas.

Kapas Nr.314. 30-35 m. vyras. Antrojo (!) juosmens slankstelio kairės pusės spondiliolizė.

Kapas Nr.316. 50-55 m. vyras. Peties, alkūnės, riešo, klubo, kelio (ypač sunki dešiniojo) osteoartrozė, blauzdos kaulų osteoperiostitas.

Kapas Nr.318. 45-50 m. moteris. Uždegiminės ar trauminės kilmės randas kaktikaulio viduryje, dešiniojo šlaunikaulio, visų blauzdos kaulų, šonkaulių vidinių paviršių sugijęs pariostitas (lėtinio pleurito ar pneumonijos pasekmė).

Kapas Nr.319. 40-45 m. vyras. Klubo sąnarių osteoartrozė, kairės pusės šonkaulių vidinių paviršių sugijęs periostitas ir osteomielitas.

Kapas Nr.320. 45-50 m. vyras. Sugijęs kairiojo žastikaulio lūžimas.

Kapas Nr.323. 45-50 m. vyras. Abiejų ausų lėtinis uždegimas (otitis media), sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas Nr.324. 35-40 m. vyras. Dešiniosios vidinės kulkšnies sugijęs lūžimas, sugijęs blauzdikaulio periostitas.

Kapas Nr.328. Suaugusi moteris. Ant kairiojo šlaunikaulio vidinio trečdalio šoninėje pusėje 65x11 mm dydžio plokščia kaulinė išauga (osifikuojantis miozitas).

Kapas Nr.329. 40-45 m. vyras. Sugijęs dešiniojo alkūnkaulio vidurio lūžimas, su didele deformacija ir randu sugijęs kairės blauzdos kaulų spiralinis lūžimas.

Kapas Nr.330. 40-45 m. moteris. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas Nr.333. Suaugęs vyras. Sugijęs kairiojo stipinkaulio distalinio galo lūžimas.

Kapas Nr.335. 40-45 m. vyras. Sugijęs blauzdos kaulų periostitas.

Kapas Nr.337. 18-20 m. moteris. Kaukolės anomalijos: strėlinės siūlės kraniostenozė, papildoma kaulinė išauga pakauškaulyje (atlanto manifestacija).

Kapas Nr.338. 45-50 m. vyras. Kairiojo stipinkaulio sugijęs lūžimas tipinėje vietoje.

Kapas Nr.342. 40-45 m. vyras. Sugijęs kairiojo alkūnkaulio vidurio lūžimas.

Kapas Nr.343. 35-40 m. vyras. Dešiniojo alkūnės sąnario pūlingas artritas.

Kapas Nr.350. Vyresnė kaip 50 m. moteris. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Masteikiai, Kauno r., XV-XVII a. (vad. A.Varnas, 1993 m.). 10 fragmentiškų kaukolių. Patologijos nerasta.

Noriūnai, Kupiškio r., XV-XVII a. (vad. P.Tebelškis, 1993 m.). Tyrimui gauta kaukolės ir ilgieji kaulai.

Kapas Nr.6. 40-45 m. vyras. Kirsta sugijusi dešiniojo momenkaulio žaizda, sugijusi nosies trauma.

Kapas Nr.8. 30-35 m. moteris. Kairiojo stipinkaulio sugijęs lūžimas tipinėje vietoje.

Vilnius, kapinės prie Pranciškonų bažnyčios (vad. K.Katalynas, 1993 m.). Tyrimui gauti pilni skeletai.

Kapas Nr.8. 35-40 m. vyras. Dešiniojo alkūnkaulio (kairiojo nėra), visų blauzdos kaulų osteoperiostitas.

Kapas Nr.11. Vyresnis kaip 55 m. vyras. Dauginės sugijusios skeleto traumos: mušta kaukolės skliauto žaizda dešinėje vainikinės siūlės pusėje, su dideliais randais sugiję bent 2 kairiojo alkūnkaulio (dešiniojo nėra)

lūžimai, penktojo kairiojo delnakaulio ir vieno kairiojo šonkaulio sugiję lūžimai.

Kapas Nr.12. 50-60 m. vyras. Sugijusi nosies trauma, sugiję dešiniojo alkūnkaulio ir vieno dešiniojo šonkaulio lūžimai; stuburo pakitimai leidžia įtarti fiksuojančią ligamentozę (Forestier ligą).

Kapas Nr.17. Vyresnis kaip 50 m. vyras. Polinkis į hiperostozines reakcijas (entezopatijos ant alkūnkaulių alkūninių ataugų, sėdynkaulių gumburų); dviejų kairiųjų šonkaulių sugiję lūžimai.

Kapas Nr.21. 30-35 m. vyras. Nežymus sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas Nr.24. Vyresnis kaip 40 m. vyras. Dviejų delnakaulinių pirštų sąnarių artritas, sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas Nr.25. Vyresnė kaip 55 m. moteris. Sugijęs blauzdos kaulų periostitas.

Rukliai, Utenos r., XVI-XVII a. (vad. D.Ribokas, 1993-1995 m.). Neblogai išlikusi medžiaga, tyrimui gauti pilni skeletai.

Kapas Nr.101. 30-35 m. moteris. Vieno (3-5) dešiniojo šonkaulio lėtinis osteomielitas.

Kapas Nr.102. 30-35 m. vyras. Sugijęs spiralinis kairiosios blauzdos kaulų lūžimas.

Kapas Nr.105. 40-45 m. vyras. Prasidedanti fiksuojanti ligamentozė (7-9 krūtinės slankstelių būdingas blokas), sunki juosmens slankstelių spondilioartrozė.

Kapas Nr.116. 30-35 m. moteris. Sunkus kairiojo kelio sąnario artritas, kairiųjų blauzdos kaulų periostitas.

Kapas Nr.117. 45-50 m. moteris. Abiejų kojų blauzdos kaulų sugijęs periostitas.

Kapas Nr.123. 30-35 m. moteris. Sugijęs blauzdikaulių periostitas, dešiniojo šeivikaulio kulkšnies lūžimas.

Čia pateikta tik kazuistinė tirtos medžiagos apžvalga. Konkrečių senkapių gilesnė analizė galima tik kruopščiai surinkus tokio pobūdžio duomenis ir taip susidarius bendrą laikotarpio ir kultūros vaizdą.